ւարտումն մասինքս՝ են ամք հնգետասան. յորում լրապէս կատարեալ կնքեցաւ՝ ի փառս և ի գովութիւն գերըսկզբնական պատճառին ամենայնի, և բոլորից շարունակօղին, և վախճանական և յաւիտենական Էին. եղիցի եղիցի։

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹԱԳԱՒՈՐԱՑ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԵՒ ՏԱՆՆ ՅՈՒԴԱՅ

Թիւ է ժամանակաց թագաւորելոյն, և յորում տեղւոջ. ո՞ր օծան և յորո՞ց մարգարէից, թէ ո՞յք է նոցանէ յաջողութեամբ կացին և ո՞յք կռապաշտեցան, զի՞նչ գործեցին, և յորու՞մ տեղւոջ Աստուածաշնչին գրեալ, հանդերձ ժամանակագրութեամբ։

Ըստ որս և ժամանակագրութեան Ա. և Բ. Մնացորդաց, և Եզրասայ երկեց գրոցն։

ԹԱԳԱՒՈՐՔ ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՈՑ.	Ո՞ւր գրեն.	Ո՞ւր թագաւորեցին.	Ի քանի՞ ամս.
1, Սաւուղ թագաւոր օծանի ի Սամուէլէ, թագաւորէ Իսրայէլի	Ա. Թգ. Ժ. 1.	յԵրուսաղէմ.	
2, Դաւիթ օծանի ի Սամուէլէ առ կենդանութեամբ Սաւուղայ, թագաւորէ Իսրայէլի . .		ի Քեբրոն.	7
		յԵրուսաղէմ.	33
3, Սողոմոն օծանի ի Սադովկ քահանայէ, և թագաւորէ Իսրայէլի	Գ. Թգ. Ա. 39.	յԵրուսաղէմ.	40
Շինէ զտուն Տեառն յամի ելից Իսրայէլի յԵգիպտոսէ 440, և ի չորրորդ ամի թագաւորութեան իւրոյ, զամս եօթն կատարի տուն Տեառն։	Գ. Թգ. Զ. . .		
4, Ռոբովամ որդի Սողոմոնի օծանի ի Սիկիմ, այլ թէ յումմէ՞, չիք անուն . . .	Գ. Թգ. ԺԲ. 1.		
5, Աբիու որդի Ռոբովամայ թագաւորէ Յուդայ. ի սմանէ սկսանի չգնել տեղի օծութեան. և թէ յորո՞ց օծան ի մարգարէիցն . . .	Գ. Թգ. 15. 1.	յԵրուսաղէմ.	3
6, Ասա որդի նորա թագաւորէ Յուդայ . Սա արար ուղղութիւն առաջի Տեառն որպէս Դաւիթ. և իբրաց արար զմայր իւր ի տիկնութենէ, զի կռապաշտեաց . . .	Գ. Թգ. ԺԵ. 9. Ընդ. . . . 13.	յԵրուսաղէմ.	41
7, Յովսափատ որդի նորա թագաւորէ. առնէ ուղղութիւն առաջի Տեառն։ Ի սորա աւուրս Եղիսէ մարգարէ։	Գ. Թգ. ԻԲ. 42.	յԵրուսաղէմ.	25
8, Յովրամ որդի նորա թագաւորէ. արար չար առաջի Տեառն. զի դուստր Աքաաբու էր նորա ի կնութեան։	Գ. Թգ. ԺԸ. 16.	յԵրուսաղէմ.	40

Յ Ա Մնացորդաց ԻԱ, 20, դնէ զութն ամ թագաւորել նմա յԵրուսաղէմ, և մեռանել:			
9, Աքայաբ՝ որդի Ամրեայ թագաւորի Իսրայէլի, թագաւորէ Իսրայէլի յերկուսն և ութերորդ ամի թագաւորութեան Ասայի արքայի Յուդայ. առնէ չար առաջի Տեառն քան զամենեսեան, որ յառաջ քան զնա էին:	Գ. Թգ. ժզ. 29. Անդ. 30.	ի Սամարիա.	
Առնու յիւր կնութիւն զՅեզաբէլ դուստր Յովբաղայ արքայի Սիդոնացւոց: . . .	31.		
Կանգնէ սեղան Բահաղու ի տան զարշելեաց նորա. առնէ անտառ ի բարկացուցանել զՏէր.—Աբդիու հազարապետ Աքայաբու՝ այր երկիւղած յԱստուծոյ՝ յառաջագոյն ի կոտորել Յեզաբելայ կնոջ Աքայաբու զմարգարէս Տեառն, թագոյց զհարիւր այր մարգարէ յիսուն յիսուն յայրի՝ և կերակրեաց զնոսա հացիւ և ջրով: . .	Գ. Թգ. ժզ. 33. Անդ. ժը. 3.		
Այլ թէ վասն է՞ր նչ պատճառի կամ ո՞ւր ուրեք կոտորեաց Յեզաբէլ զմարգարէս Տեառն, ոչ գրի ի գիրս Թագաւորութեանցն և ի Մնացորդան ես: Իսկ թէ ո՞յք էին նոքին մարգարէքն՝ չէ՛ք յիշատակութիւն:			
10, Ոքոզիա որդի Յովրամայ թագաւորէ: .	Դ. Թգ. Ը. 25.	յԵրուսաղէմ.	1
Սպանանի Ոքոզիա ի Մակեդով. զի եհար զնա ի կառսն Յէու ի զառիվայրն Գերայի. ուստի հանեն զնա ծառայք նորա և թաղեցին յԵրուսաղէմ ընդ հարս նորա:	Անդ.		
11, Գոդողիա մայր Ոքոզիայ յետ մահուան որդւոյն կորուսանէ զամենայն զաւակ թագաւորութեան ի տանն Յուդայ. յորոց ապրի միայն որդի Ոքոզիայ՝ Յովաս ի տաճարի Տեառն. ուստի Գոդողիա թագաւորէ Երուսաղէմի զամս վեց	Թ. 27. Անդ. ժա.		
Սպանանի ի տան թագաւորին յամին եօթներորդի ի թագաւորել Յովասայ:			
12, Յովաս որդի Ոքոզիայ թագաւորէ:	Անդ. ժբ.	յԵրուսաղէմ.	40
Օծաւ ի Յովիադայ քահանայէ, և պահեաց զուխտն ընդ Աստուծոյ: Այլ յամբարշտին իւրում յորժամ Աղարիա որդի Յովիդայեայ խօսեցաւ նմա զպատգամս Տեառն, յարեաւ ժողովուրդն հրամանաւ Յովասայ՝ և քարկոծեաց զնա ի սրահի տան Տեառն:			
13, Ամասիա որդի նորա թագաւորէ Յուդայ: Արար ուղղութիւն առաջի Տեառն. և ապա ի բաց եկաց ի նմանէ. սպանին զնա զօրքն ի Լաքիս, և թաղեցին յԵրուսաղէմ:	Անդ. ժդ.	յԵրուսաղէմ.	29
14, Աղարիա որդի նորա թագաւորէ Յուդայ: Ըստ օրինակի հօրն գնաց առաջի Տեառն: Զսա պատ-	Անդ. ժե.	յԵրուսաղէմ.	52

մութիւնն ի Ի.Զ. գլ. 2. հմր. Մնացորդաց՝ կոչէ Ոզիա:			
15, Յովաթամ որդի Ոզիայ թագաւորէ Յուդայ: Արար ուղղութիւն առաջի Տեառն:	Դ. Թ.գ. ը. 32.	յԵրուսաղէմ.	16
16, Աքազ որդի Յովաթամայ թագաւորէ Յուդայ: Արար ուղղութիւն առաջի Տեառն:	Դ. Թ.գ. ժզ. 2.	յԵրուսաղէմ.	16
17, Եզեկիա որդի նորա թագաւորէ Յուդայ: Սա արար ուղղութիւն առաջի Տեառն. նման սորա չեղև ոք ի թագաւորս Յուդայ. զի յար և նման Դաւթի գործեաց. ի չորրորդում ամի թագաւորութեան սորա թագաւորանիստ քաղաքն Իսրայէլի Սամարիա առաւ յարքայէն Ասորեստանեայց և գերեցաւ յԱսորեստան: Իսկ ի չորեքտասաներորդում ամի թագաւորութեան սորա ել Սենեքարիմ արքայն Ասորեստանեայց ի վերայ Յուդայ. և Եզեկիա ետ նմա հարկս. այլ զօրավարք նորա պաշարեն զԵրուսաղէմ. բայց ըստ պատգամաց Եսայեայ մարգարէի, յորժամ լսելի եղեն աղօթք Եզեկեայ առ Տէր, հարուածս ընկալաւ ի հրեշտակէն բանակն Սենեքարիմայ, և փախեաւ ի Նինուէ. ուր և Ադրամելէք և Սարասար որդիք նորա հարին զնա սրով ի տան աստուածոց նորա Նեսաքարայ, և զերծան յերկիր Արարատ: Հիւանդանայ Եզեկիա և Եսայի պատգամէ նմա մեռանել ի նմին. այլ մինչ յաղօթս լինի յապաստան, Եսայի մարգարէ աւետէ նմա բանիւ Տեառն՝ ողջանալ նմա և յաւելուլ յաւուրս կենաց նորա և զհնգետասան ամս. և նշան տայ մարգարէն ուղղութեան նորա՝ դառնալ ստուերին զտասն աստիճանօք անդրէն յետս, և զպաղատ թզոյ դնել տայ ի վերայ վէրին և ողջացուցանէ:	Անդ. ժը. Անդ. ժը. 19. Անդ. ի.	յԵրուսաղէմ.	29
18, Մանասէ որդի նորա թագաւորէ Յուդայ: Արար չար առաջի Տեառն. կանգնեաց զսեղան Բահաղու, զոր կործանեաց հայր նորա ի տան Տեառն. որով մոլորեցոյց զազգն. ոչ լուաւ Երեմիայ մարգարէի ըստ բանի Տեառն առ նա: Սա հեղու զարիւն անպարտ բազում յոյժ, մինչև ելից զԵրուսաղէմ ի ծայրէ ի ծայր. յարուցանէ Տէր ի վերայ սորա զիշխան զօրուն Ասորեստանեայց. որ և կալաւ զՄանասէ և տարաւ կապանօք ի Բաբելոն, յորում ժամանակի դարձաւ առ Տէր. և ծանուցեալ զնա միայն Տէր, արար զաղօթս իւր, որով և դարձաւ վերստին	Անդ. իա. Երեմ. ժե.	յԵրուսաղէմ.	59

յԵրուսաղէմ. և կործանեալ գնաց ի տանէն Աստուծոյ, ուղղեաց զսեղան Տեառն։	Բ. Մնաց. լգ. 11-17.		
Ամք թագաւորութեան Մանասէի ըստ Մնացորդաց գլ. ԼԳ. համ. 1. գնին յիսուն և հինգ։			
19, Ամոն որդի Մանասէի թագաւորէ Երուսաղէմի։ Սա ոչ արար ուղղութիւն առաջի Տեառն. վասն որոյ և ծառայք նորա հարին զնա ի տան իւրում։ Այլ ըստ Մնացորդ. ԼԳ. 21, գնին ամք երկուք թագաւորութեան նորա։	Դ. Թագ. իա. 19.	յԵրուսաղէմ.	12
20, Յովսիա որդի նորա թագաւորէ ընդ նորա։ Առնէ ուղղութիւն առաջի Տեառն. և զամենայն սեղանս Բահաղու և զօրութեանց երկնից եհան ի սրահից տաճարին և այրեաց, և զամենայն տօնս Աստուծոյ վերստին նորոգեաց՝ զողջակէզս, զպասէքն և զսեղանս Աստուծոյ. զայս ամենայն արար յերեքտասաներորդ ամի թագաւորութեան իւրում։ Տայ պատերազմ ընդ Փարաւոն Նեքաւով արքայի Եգիպտացւոց. այլ վտանգեալ անդէն յաղթնաւորաց՝ դառնայ յԵրուսաղէմ և մեռանի։ Ի վերայ սորա կարդեաց Երեմիա զողբ իւր։	Անդ. իբ.	յԵրուսաղէմ.	31
12, Յովաքազ որդի նորա թագաւորէ զամիս երիս յԵրուսաղէմ. արար չար առաջի Տեառն. զսա կապեաց Նեքաւով ոչ ես թագաւորել նմա յԵրուսաղէմ, ևած յԵգիպտոս. որ և փոխանակ սորա թագաւորեցոյց Երուսաղէմի զեղբայր նորա զԵղիակիմ որդի Յովսեայ. զորոյ և փոխեալ զանունն կոչեաց Յովակիմ. ուստի սոյն	Անդ. իգ. 30.		
22, Եղիակիմ՝ որ և Յովակիմ թագաւորեաց Երուսաղէմի. արար չար առաջի Տեառն. յաւուրս սորա ել Նաբուգոդոնոսոր արքայ Բաբելոնի ի վերայ Երուսաղէմի՝ որում ծառայեաց Յովակիմ զամս երիս, և ապստամբեաց դարձեալ և մեռաւ։	Անդ. 34.	յԵրուսաղէմ.	11
23, Յովակիմ կամ Յեքոնիա որդի նորա թագաւորեաց ընդ նորա զամիս երիս. և արար չար առաջի Տեառն։ Արքայն Եգիպտացւոց ոչ ևս յաւել ելանել յաւուրս սորա ի վերայ Երուսաղէմի և Հրէաստանի. զի Նաբուգոդոնոսոր էառ ի հեղեղատէն Եգիպտացւոց մինչև ցգետն Եփրատ։ Ի սմին ժամանակի ել Նաբուգոդոնոսոր արքայ Բաբելոնի յԵրուսաղէմ. որում անձնատուր եղև արքայ Յովակիմ՝ յութերորդ ամի թագաւորութեան իւրոյ. ընդ որում Նաբուգոդոնոսոր գերեաց ի Բաբելոն զմայր և զամենայն աղխ տանն արքունի, զամենայն գանձս տան Տեառն և տան արքային, և զարս տասն հազար, և պատերազ-	Անդ. իդ. 6.	յԵրուսաղէմ.	8

մօտ զեօթն հազար, դահիճս և հեծեալս հազար, թողով միայն զայգեստս երկրին, յորոց վերայ թագաւորեցոյց զՄեթթանիա որդի Յովակիմայ՝ փոխելով զանունն Սեդեկիա. ուստի

24, Սեդեկիա որդի Յովակիմայ թագաւորէ Երուսաղէմի. արար չար առաջի Տեառն. և զի սրտմտութիւն Տեառն էր ի վերայ Երուսաղէմի և Յուդայ, նշկահեաց սա զարքային Բաբելացւոց՝ յորմէ թագաւորեացն:	Դ. Թ. Գ. ԻԴ. 17.	յԵրուսաղէմ.	11

Ապա յերրորդ ամի թագաւորութեան սորա եկն Նաբուգոդոնոսոր ի վերայ Երուսաղէմի ամենայն զօրօք և պաշարեաց զայն. այլ ի սաստկանալ սովու ի քաղաքին, խրամատեալ գիշերի զքաղաքն՝ ելանէ զօրօք ընդ ճանապարհ Արաբիոյ. բայց Քաղդէացի զօրք հասեալ առ նա և ցրուեալ առ ի նմանէ զզօրսն, կալանաւորեն զնա և ածեն առ Նաբուգոդոնոսոր ի Դեբղաթայ. անդ առաջի Սեդեկիայ կոտորեալ զորդիս նորա և կուրացուցեալ զնա ինքն զՍեդեկիա, ածէ կապանօք ի Բաբելոն:

Յետ հինգ ամսոց ի վերայ անցանելոյ դայ յԵրուսաղէմ յանդիմանակաց արքային Նաբուգոդոնոսորայ՝ Նաբուզարդան դահճապետ. այրէ զտունն Տեառն և թագաւորին և զԵրուսաղէմ քաղաք ողջոյն. զպարիսպն շուրջանակի կործանէ և զմնացորդս ժողովրդեանն գերէ՝ թողեալ յաղքատաց՝ այգեգործս և արդիւնարարս. գերէ և զամենայն սպաս տաճարին՝ զոսկեղէնն և զպղծաթեղէնս և զպղնձեղէնս, զսիւնսն պղնձիս և զմեքենովթսն, զքահանայս և զպրիմատեան իշխանի զօրուն: Եւ ի վերայ մնացորդաց ժողովրդեանն կարգեցաւ Գոդողիա հրամանաւ արքունի. բայց և նա հարաւ յիշխանաց զօրուն Նաբուգոդոնոսորայ յեօթներորդում ամսեան իշխանութեան իւրոյ. ըստ որոյ և մնացորդք ժողովրդեանն մտին յԵգիպտոս, փախուցեալ յերեսաց Քաղդէացւոց: — Դ. Թ. Գ. ԻԵ. ԶԷԸԹ:

Առաջին Մնացորդք:

Առաջին Մնացորդքն ազգահամար առնէ զցեղս Իսրայէլի յԱդամայ՝ մինչև ցմահ Սաւուղայ. և անտի շարունակէ զպատմութիւնն ցմահ Դաւթի յարենման պատմութեան իւրոց թագաւորացն. որովք ի մէջ առնու զպատմութիւն Առաջին թագաւորաց՝ յերեսներորդ մերորդ գլխոյն՝ ցերկրորդ գլուխ ցմետասաներորդ համար Երրորդ թագաւորութեանն:

Երկրորդ Մնացորդք:

Երկրորդ Մնացորդն շարունակէ նոյնպէս զպատմութիւն թագաւորացն ի բազմելոյ Սողոմոնի յԱթոռ թագաւորութեան՝ մինչև ցգերութիւնն Բաբելոնի, և անտի մինչև ցառաջին ամ թագաւորութեան Կիւրոսի արքային Պարսից, կամ ցեօթանասներորդ ամ գերութեանն. յորում ժամանակի ըստ մարգարէութեան Երեմիայ ԻԵ. 13, և ԻԹ. 10, հրաման արար Կիւրոս գերելոցն դառնալ յԵրուսաղէմ, և շինել զտաճար Տեառն, տալով նոցա և զսպաս տաճարին:

Յերկրորդում յայսմ Մնացորդի պարունակի պատմութիւն ի Սողոմոնէ ցերեսներորդ եօթներորդ ամ գերութեանն. այն է յերրորդ գլխոյ երրորդ թագաւորութեան՝ ցվերջն չորրորդ թագաւորութեան, որ է երեսներորդ եօթներորդ ամ գերութեան Յովակիմայ արքայի Յուդայ, և ի Յովակիմայ մինչև ցՍաղմանասար և մինչև ցԶօրաբաբէլ՝ ցառաջին հիմնարկութիւն տաճարին հրամանաւ Կիւրոսի:

Առաջին և Երկրորդ Մնացորդք թէև համառօտ, բայց զամենայն գործս թագաւորաց Յուդայ և Իսրայէլի մի առ մի գրել ոչ զանց առնեն:

Առաջին Եզրաս:

Եզրասայ առաջին գիրքն սկսանի ի գործոց անտի Յօսիայ արքայի Երուսաղէմ՝ յերեքտասներորդ ամաց թագաւորութեան նորա. յորում ժամանակի արար նա զզատիկ Տեառն յԵրուսաղէմ: Եւ ի մէջ առնու զգերութիւնն Երուսաղէմի ի Բաբելոն. զդարձ հրէից յԵրուսաղէմ ի շինութիւն տաճարին հրամանաւ Կիւրոսի, որոց գլուխ էր Սաղմանասար. կատարումն շինութեանն հրամանաւ Արտաշիսի, և վերստին սկզբնաւորութեան այնորիկ հրամանաւ Դարեհի ընդ ձեռն Զօրաբաբելի Սաղաթիէլեան, զաղաչանօք դարձելոյն ի գերութենէն. յորում ժամանակի և յԵրուսաղէմ մարգարէանային Անգէ և Զաքարիա:— Եկն և Եզր քահանայ որդի Ազարիայ ի Բաբելոնէ և իշխանք ըստ ցեղից իւրեանց ընդ նմա. յորմէ հետէ և ցվերջ՝ ինքնին Եզր քահանայ պատմէ թէ որպէս եղեն, և որպէս զարծաթն ետ քահանայից տան Տեառն յԵրուսաղէմ, տուեալս յԱրտաշիսէ. և յամենայն Իսրայէլեան քարոզ կարդայ թողուլ իւրեանց զկանայս զորս առեալ էին յայլազգեաց ի գերութեանն հակառակ Մովսիսական օրինաց:

Երկրորդ Եզրաս:

Եզրասայ երկրորդ գիրքն սկսանի յառաջին դարձիցն հրէից ի Բաբելոնէ յաւուրս Կիւրոսի յառաջնում ամի թագաւորութեան նորա. և զմի և նոյն պատմութիւն առաջին Մնացորդացն ի Կիւրոսէ շարունակէ ցվերջն՝ ցքարոզութիւն Եզրի յաղագս արձակելոյ հրէից զկանայս զգստերս այլազգեաց. որով և թողուն ըստ օրինացն Մովսիսի:

Երրորդ Եզրաս:

Եզրասայ երրորդ գիրք, որ և Նէեմեայ, ի սկզբանէ ցվերջ պատմէ զշինութիւն պարսպին Երուսաղէմի. զի Նէեմի

որդի Աքաղեայ գոլով ի Շուշ քաղաքի մատռուակ Արտաշէս արքայի՝ հրամանաւ նորա և հրովարտակաւ գայ յԵրուսաղէմ և վերակացութեամբ իւրով կանգնէ զպարիսպ քաղաքին ի յիսուն և երկու աւուրս. գտանէ զգիրս Ազգահամարին՝ որք եկեալ էին յառաջնումն ի գերութենէն Բաբելոնի. ժողովէ յԵրուսաղէմ զամենայն ժողովուրդս հրէից. զմեղս և զանօրէնութիւնս նոցա եդեալ առաջի՝ դնեն ուխտ առաջի Աստուծոյ և առնել խոստանան զամենայն օրէնս նորա. և զգիրս ուխտին կնքեն քահանայք, իշխանք Նէեմի և Սեդեկիա և գլխաւորք ժողովրդեանն, և ըստ ամենայնի պատուիրէ նոցա խստիւ սուրբ առնել զշաբաթն:

ԱՐՍԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Առ ափն Եփրատայ ժողովրդեանն Հայոց, որք գերեալք ի ձեռն Շահաբասայ արքային Պարսից՝ պարտաւորեցան անցանել ընդ նոյն գետ:

Ես սարուձոր ով օրհնեալ հող Հայաստանի,
Վայր ծննդեան և օրրան Հայոց ազգի:
Եդեմ դրախտ Արարատ դաշտ և լեռ Մասեաց,
Երգո՜ւկ են մեզ, անհետանայք մերոց յաչաց:
Գնացէք ի բաց՝ երկնից ամպեր, դիտեսցուք թո՛ղ
Հեռուստ աստի վայրիկ մի ևս հայրենեաց հող:
Կորզիմք բանի ի քո գրկաց ո՛վ Հայաստան,
Վարիմք գերի, չիք յոյս դարձի և փրկութեան:
Զխո՛րդ տացուք հրաժարական ողջոյն վերջին,
(Գելուն ալիք, տագնապ է մեզ, սիրտք բաբախին)
Ձեռք զթագուրկ բանք բռնաշունչ տան հորդան մեզ:
Սիրտք մեր անբաժ, Հայաստան, են հակեալք ի քեզ:
Երանի՜ ձեզ հօտք անասնոց և թռչնոց պար,
Զի յօրհնեալն հող Հայաստանի ունիք դադար:
Եւ յաղբերացն յեդեմաբուխ ըմպէք ջուր,
Զհայրենեաց շնչելով զօդ, վա՜շ վա՜շ ձեզ բիւր:
Ո՛ հայրենիք, ե՞ր շիջաւ քոյդ զուլթ և զօրով.
Ոչինչ հոգաս, մեք իբր սպանդ կամք ի խոռով,